

Stosunki międzynarodowe

Tomasz A. Winiarczyk

polityka

- działalność instytucji państwowych
(*pryzmat formalno-prawny*)
- dążenie do uzyskania wpływów czyli władzy
(*pryzmat behawioralny*)
- sfera życia społecznego dotycząca stosunków o charakterze konfliktu, kompromisu lub współpracy w procesie gry interesów (*pryzmat teorii gier*)
- decydowanie w ramach procesu sprawowania władzy i gry o władzę (*pryzmat funkcjonalny*)
- funkcja systemu społ. zapewniająca jego rozwój przez rozwiązywanie konfliktów społ., regulację dystrybucji dóbr, artykulację interesów, socjalizację polityczną i komunikację polityczną (*pryzmat racjonalny*)
- sztuka rządzenia państwem (*pryzmat tradycyjny*)

funkcje polityki

- regulacyjna** (formułowanie zasad funkcjonowania i władania)
- integracyjna** (spajanie i skłanianie do kooperacji)
- dystrybucyjna** (rozdział dóbr materialnych i niematerialnych)
- innowacyjna** (nowe koncepcje, podmioty, sposoby działań)
- socjalizacyjna** (edukacyjno-wychowawcza)
- komunikacyjna** (obieg informacji)

polityka zagraniczna

- zespół działań podejmowanych przez podmioty (głównie państwa) w środowisku międzynarodowym w celu realizacji ich własnych interesów

instrumenty polityki zagranicznej państw

- polityczne i dyplomatyczne
 - kontakty między oficjalnymi przedstawicielami państw , negocjacje, konsultacje, pokojowe rozwiązywanie sporów
- ekonomiczne
 - sankcje gospodarcze, pomoc gospodarcza
- militarne
 - interwencja zbrojna, demonstracja siły, wyścig zbrojeń
- psychospołeczne, w tym kulturowe
 - promocja, wykorzystywanie atutów państwa, manipulacja, propaganda, dyplomacja kulturalna, współpraca naukowa, polityka informacyjna
- normatywne
 - zabiegi na rzecz ustanawiania takich regulacji prawnych oraz mechanizmów ich egzekwowania, jakie są zgodne z interesami państw

główne cele polityki zagranicznej państw

- ochrona niepodległości i bezpieczeństwa państwa
- ochrona interesów gospodarczych
- zapobieganie szkodliwym działaniom obcych podmiotów
- bezpieczeństwo i ochrona wartości i tradycji danego społeczeństwa
- kreowanie wizerunku państwa na arenie międzynarodowej

racja stanu

- nadrzędny interes państwowy, interes narodowy, wyższość interesu państwa nad innymi interesami i normami, wspólny dla większości obywateli i organizacji działających w państwie lub poza jego granicami, ale na jego rzecz

stosunki międzynarodowe

- znaczenie 1.:
 - rzeczywiste stosunki między ich uczestnikami
 - definicje podmiotowe – wymieniają stosunki między narodami, państwami, organizacjami, jednostkami
 - definicje przedmiotowe – uciekają od wymieniania; stosunki międzynarodowe to proces oddziaływań przekraczających granice państw (ważny element to obszar oraz uczestnicy, czyli przedmioty)
 - definicje przedmiotowo-podmiotowe – to proces oddziaływań przekraczających granice państw zachodzących pomiędzy narodami, państwami itd.
- znaczenie 2.:
 - gałąź wiedzy, czyli nauka o stosunkach międzynarodowych

stosunki międzynarodowe

transgraniczne interakcje podmiotów polityki w środowisku poliarchicznym

czyli:

- przedmiotem stosunków międzynarodowych są działania wykraczające poza granice jednego państwa
- podmiotami mogą być zarówno suwerenne państwa, jak i uczestnicy niesuwerenni
- środowisko polityczne, w którym dochodzi do interakcji między podmiotami jest zdecentralizowane w przeciwieństwie do środowiska wewnątrz poszczególnych państw

środowisko międzynarodowe

- ogół podmiotów zdolnych do działań na płaszczyźnie międzynarodowej utrzymujących ze sobą stosunki

społeczność międzynarodowa

- społecznosc państw, które nie tylko współistnieją, ale i utrzymują wzajemne stosunki

czynniki kształtujące stosunki międzynarodowe

- geografia państwa
 - położenie i ukształtowanie geograficzne terytorium państwowego, linii brzegowej, klimat, rodzaje gleby, surowce; państwa morskie czy kontynentalne
- demografia / struktura ludnościowa państwa
 - liczba ludności, przyrost naturalny
 - struktura klasowa, odsetek ludności dobrze wykształconej, odsetek mniejszości narodowych i etnicznych
 - zamożność społeczeństw
- ideologia i religia panujące w społeczeństwie
- potencjał gospodarczy państwa
- zawansowanie naukowo-techniczne państwa
- potencjał militarny państwa
- wizerunek państwa na świecie

płaszczyzny stosunków międzynarodowych

- polityczna
 - oficjalne stosunki między podmiotami prawa międzynarodowego
- gospodarcza
 - przepływ towarów, kapitału, technologii, usług, pracowników
- społeczna
 - kontakty między ludźmi, społeczeństwami, w tym zjawiska patologiczne (np. zorganizowana przestępczość)
- militarna
 - sojusze wojskowe, kontrola zbrojeń, konflikty zbrojne,
- kulturowa
 - przepływ idei, wartości, wzorów zachowań

podmiotowość międzynarodowa

- zdolność do zawierania umów międzynarodowych
- utrzymywanie stosunków międzynarodowych
- uczestniczenie w organizacjach międzynarodowych
- ponoszenie odpowiedzialności międzynarodowej
- odwoływanie się do pokojowych sposobów rozwiązywania sporów

aktorzy sceny międzynarodowej

państwa	narody	organizacje między-narodowe i ruchy między-narodowe	podmioty ponadnarodowe	podmioty podpaństwowe
– mocarstwa (ogólno-światowe, regionalne, sektorowe) – państwa efektywne lokalnie		– rządowe i pozarządowe – powszechne, ponad-regionalne i regionalne – wszechstronne i wyspecjalizowane	- kościoły i zw. wyznaniowe - korporacje (przedsiębiorstwa)	partie polityczne osoby fizyczne organizacje społeczne

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Mocarstwo>

mocarstwa

- ❑ **mocarstwo** – państwo, które ze względu na swój potencjał militarny oraz ekonomiczny (produkt krajowy brutto) odgrywa ważną rolę na świecie i potęgą, a zarazem siłami wpływów przewyższa inne państwa, wykazuje odpowiednią rolę, kreuje w znacznym stopniu stosunki międzynarodowe we wszelkich dziedzinach, posiada znaczne możliwości wewnętrzne (militarne, ekonomiczne etc.), w obu tych sferach wyraźnie górujące nad innymi państwami
- ❑ **mocarstwo dominujące (supermocarstwo)** – posiadające znaczne wpływy globalne oraz we wszystkich dziedzinach stosunków międzynarodowych, mające przewagę nad innymi mocarstwami (hegemonia)
- ❑ **mocarstwo regionalne** – mocarstwa mające znaczenie dominujące w regionie, lecz nie wykraczające poza region

ORGANY POLITYKI PAŃSTW

misje dyplomatyczne

- Misja dyplomatyczna – przedstawicielstwo dyplomatyczne określonego państwa w innym państwie lub przy organizacji międzynarodowej. Status misji dyplomatycznej posiadają też niektóre organizacje międzynarodowe.
- Misja dyplomatyczna może być
 - stała (np. ambasada, organizacja międzynarodowa)
 - czasowa (powołana do jakiegoś konkretnego celu, np. misja specjalna).

stosunki dyplomatyczne

- ❑ ambasador/nuncjusz
 - szef misji dyplomatycznej pierwszej klasy, reprezentujący państwo wysyłające wobec władz innego państwa lub organizacji międzynarodowej
- ❑ posłowie, ministrowie i internuncjuszowie apostolscy, akredytowani przy głowach państw
- ❑ chargé d'affaires
 - szef misji dyplomatycznej trzeciej (najniższej) klasy; niekiedy zastępuje ambasadora (pełnomocnik ambasadora)
- ❑ attaché
 - najniższy stopień dyplomatyczny członka personelu dyplomatycznego państwa wysyłającego w państwie przyjmującym
 - wyjątkiem jest attaché wojskowy, który ma wysoki stopień dyplomatyczny
- ❑ konsul
 - urzędnik państwa za granicą, którego zadanie polega na dbaniu o interesy własnego państwa oraz opiece nad jego obywatelami przebywającymi na terytorium państwa, w którym konsul pełni swoją funkcję

prawo międzynarodowe

- ❑ jedna z gałęzi prawa, obejmująca zespół norm prawnych regulujących stosunki między państwami, organizacjami międzynarodowymi, a także innymi podmiotami prawa międzynarodowego.
- ❑ *dla odróżnienia od prawa prywatnego międzynarodowego (dot. stosunków między osobami z różnych państw) zwane też prawem międzynarodowym publicznym*

źródła prawa międzynarodowego

- umowa międzynarodowa (traktat, konwencja, pakt)
- zwyczaj międzynarodowy
 - tworzony poprzez jednolitą praktykę państw, które w podobnych sytuacjach zachowywały się podobnie
- wiążące, prawotwórcze uchwały organizacji międzynarodowych
- akty jednostronne państwa

normy prawa międzynarodowego

- bezwzględnie obowiązujące (imperatywne)
 - nie można od nich odstąpić (np. zakaz ludobójstwa, zakaz użycia siły)
- względnie obowiązujące (dyspozytywne)
 - mogą być zmieniane i uchylane wolą podmiotów

zasady prawa międzynarodowego

- suwerenność państw
- równouprawnienie i samostanowienie narodów
- poszanowanie praw człowieka
- pokojowe załatwianie sporów oraz powstrzymywanie się od używania siły
- nieingerencja w wewnętrzne sprawy państwa
- integralność terytorialna
- wypełnianie przyjętych zobowiązań
 - moc wiążąca umów międzynarodowych
- współdziałanie na arenie międzynarodowej

umowy międzynarodowe

- dwustronne i wielostronne
- państwowe, rządowe i resortowe
- zamknięte i otwarte
- terminowe i bezterminowe (w tym wieczyste)

klauzule w umowach międzynarodowych

wzajemności

narodowa

- najkorzystniejszy przepis zapewniający kontrahentowi takie uprawnienia, jakie mają obywatele drugiej strony umowy (bez praw politycznych); rzadko spotykana, dowód zaufania w stosunkach

najwyższego uprzywilejowania

- zabezpiecza przed dyskryminacją („nie będziemy traktować was gorzej niż kogokolwiek innego”); wyjątkowo faktycznie wprowadzają przywileje, np. mały ruch graniczny, preferencje celne, dodatkowe ulgi

etapy zawierania umowy międzynarodowej

przygotowanie, w tym negocjacje

parafowanie

- podpisanie dokumentu dokonywane zazwyczaj przez urzędników niższej rangi - np. pełnomocników rządów; treść umowy została ostatecznie uzgodniona, a sam dokument oczekuje na podpisanie przez wyższych urzędników

podpisanie

przyjęcie umowy, zatwierdzenie lub ratyfikacja (najbardziej uroczysta – dokonywana przez głowę państwa; niekiedy wymaga zgody np. parlamentu)

akty jednostronne prawa międzynarodowego

notyfikacja

- oficjalne pisemne powiadomienie drugiego podmiotu prawa międzynarodowego o pewnym wydarzeniu, z którym prawo łączy określone skutki prawne

uznanie

- stwierdzenie przez państwo, że przedmiot uznania istnieje i powinien być traktowany w płaszczyźnie prawa międzynarodowego

protest

- stwierdzenie przez państwo, że określona czynność lub stan rzeczy są niezgodne z prawem międzynarodowym

zrzeczenie się

- akt, przez który państwo rezygnuje z pewnych praw

ŁAD MIĘDZYNARODOWY

- układ sił politycznych i gospodarczych w skali globalnej, wyznaczany przez relacje panujące pomiędzy podmiotami stosunków międzynarodowych

ład międzynarodowy

- monocentryczny/jednobiegunowy**
– hegemonia jednego mocarstwa
- bipolarny/dwubiegunowy**
– dominacja i rywalizacja dwóch głównych mocarstw (supermocarstw) wyraźnie dominujących nad pozostałymi
- wielobiegunowy/policentryczny**
– świat staje się polem oddziaływania trzech lub większej liczby głównych mocarstw

ład międzynarodowy

- Współcześnie **pentarchię** zdaniem niektórych publicystów miałyby tworzyć:
 - Stany Zjednoczone, Japonia, Chiny, Unia Europejska i Rosja,
 - lub
 - Stany Zjednoczone, Chiny, Unia Europejska, Rosja i Indie
- Pojawiają się także przewidywania co do po prostu **koncertu 6 mocarstw**: Chiny, Unia Europejska, Indie, Japonia, Rosja i Stany Zjednoczone

grupy i fora międzypaństwowe

- ❑ G8 – istniejące do 2014 roku forum polityczno-gospodarcze zrzeszające państwa: Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Włochy, Japonia i Stany Zjednoczone (G6, od 1975), Kanada (G7, od 1976) i Rosja (G8 od 1997, w 2014 zawieszona)
- ❑ G20 – grupa 19 państw (Arabia Saudyjska, Argentyna, Australia, Brazylia, Chiny, Francja, Indie, Indonezja, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Meksyk, Niemcy, Republika Południowej Afryki, Rosja, Stany Zjednoczone, Turcja, Wielka Brytania, Włochy) i Unia Europejska, której celem jest dyskusja nad wspólną polityką finansową
- ❑ BRICS – określenie grupy państw rozwijających się – Brazylii, Rosji, Indii, Chin Republiki Południowej Afryki; nie tworzą sojuszu politycznego ani formalnego stowarzyszenia handlu; ich cele to: stworzenie nowego systemu walutowego, zwiększenie roli państw rozwijających się w światowych instytucjach walutowych, zreformowanie ONZ.

zagrożenia dla ładu międzynarodowego

- ❑ ZAGROŻENIA POLITYCZNO-MILITARNE
 - używanie siły w rozwiązywaniu sporów wewnętrznych
 - używanie siły w rozwiązywaniu sporów zewnętrznych
 - niestabilność struktur politycznych (tzw. państwa upadłe)
 - proliferacja broni masowego rażenia
 - terroryzm

zagrożenia dla ładu międzynarodowego

☐ ZAGROŻENIA LUDZKIEGO WYMIARU BEZPIECZEŃSTWA

- nacjonalizm
- naruszanie praw człowieka
- rasizm
- nieprzestrzeganie praw mniejszości narodowych i etnicznych
- fundamentalizm religijny

zagrożenia dla ładu międzynarodowego

☐ ZAGROŻENIA GOSPODARCZE

- dysproporcje rozwojowe
- zależności państw od dostaw surowców strategicznych
- występowanie kryzysów gospodarczych
- groźba załamania się cyberprzestrzeni światowych finansów

zagrożenia dla ładu międzynarodowego

☐ ZAGROŻENIA SPOŁECZNE

- marginalizacja pewnych społeczności
- niekontrolowana migracja
- handel narkotykami

zagrożenia dla ładu międzynarodowego

☐ ZAGROŻENIA EKOLOGICZNE

- degradacja środowiska naturalnego
- zmieniający się klimat

zagrożenia dla ładu międzynarodowego po zakończeniu II wojny światowej

- ❑ zimna wojna między dwoma blokami państw na których czele stały USA i ZSRR
 - faza wstępna 1945-1947 (załamanie się współpracy między aliantami koalicji antyhitlerowskiej; doktryna Trumana: powstrzymywanie komunizmu)
 - narastanie zimnej wojny 1948-1953 (powstanie NATO, ANZUS, UW; zwycięstwo komunistów w Chinach)
 - pierwszy kryzys berliński 1948-49: blokada dostaw lądowych przez ZSRR, organizacja mostu powietrznego przez Zachód
 - konfrontacja na granicy starcia bezpośredniego w Korei 1950-53
 - spadek napięcia po śmierci Stalina 1954-1962 (odprężenie zapoczątkowane zakończeniem wojny w Korei; powstanie SEATO i CENTO; ZSRR broni swojej strefy wpływów – stłumienie rewolucji na Węgrzech 1956)
 - drugi kryzys berliński 1961: żądanie wycofania wojska zachodnich; wskutek odmowy ZSRR i NRD wzniosły mur okalający Berlin, tzw. mur berliński
 - kryzys kubański 1962: po zwycięstwie Castro Kuba stała się częścią wpływów ZSRR, który próbował rozmieścić tam głowice jądrowe; blokada Kuby przez USA zakończona kompromisem między ZSRR a USA

zagrożenia dla ładu międzynarodowego po zakończeniu II wojny światowej

- ❑ zimna wojna między dwoma blokami państw na których czele stały USA i ZSRR
 - budowa podstaw globalnego odprężenia 1963-1969
 - powstanie gorącej linii telefonicznej między ZSRR a USA
 - układ o zakazie prób jądrowych w atmosferze, pod wodą i w kosmosie
 - wojna w Wietnamie prowadzona przez USA; konflikty w Afryce wzmacniające pozycję ZSRR
 - interwencja ZSRR w Czechosłowacji 1968 (efekt doktryny Breżniewa o ograniczonej suwerenności państwa satelickich)
 - odprężenie (*détente*) 1970-1979 (normalizacja stosunków między wieloma państwami obu bloków; układy rozbrojeniowe SALT I i II)
 - ZSRR zyskuje na arenie międzynarodowej (USA wycofują się z Wietnamu; wpływy ZSRR w Afryce i Ameryce Płd rosą; ZSRR kontroluje część Bliskiego Wschodu; potencjały jądrowe obu mocarstw wyrównują się)
 - tzw. nowa zimna wojna 1979-1985 (wojna w Afganistanie – początek)
 - intensyfikacja zbrojeń przez Zachód zbytnio obciąża coraz mniej wydolną gospodarkę ZSRR
 - schyłek zimnej wojny 1986-1991 (rozpad radzieckiej strefy wpływów)

przykłady konkretnych zagrożeń dla ładu międzynarodowego w ostatnim ćwierćwieczu

- 1989-1991 – rozpad bloku wschodniego
- po 1989 – odrodzenie się konfliktów o podłożu narodowym i etnicznym
- 1990 – I wojna w zatoce Perskiej
- I poł. lat 90. – rozpad Jugosławii
- I i II wojna czeczeńska w Rosji (1994-1996; 1999-2009)
- koniec lat 90. – próbne eksplozje jądrowe w ramach konfliktu Indie-Pakistan o Kaszmir; skraj wojny
- 11 września 2001 r. – atak na WTC
- 2001 – interwencja w Afganistanie
- 2003 – interwencja w Iraku; obalenie Saddama Husajna (wycofanie wojsk 2011)
- 2007 – kryzys finansowy na świecie
- 2008 – konflikt Rosja-Gruzja
- od 2011 – wojna w Syrii
- od 2014 – aneksja Krymu, konflikt w Donbasie
- obecna agresywna polityka Rosji i Chin

potencjalne zagrożenia dziś

- rozdźwięk między bogatą Północą a biednym Południem
- nacjonalizm i ruchy separatystyczne (m.in. Irlandia Północna, Kraj Basków, Kaukaz, Quebec)
- eskalacja fundamentalizmu islamskiego, w tym powstanie Państwa Islamskiego
- nierozstrzygnięte spory graniczne (np. spór japońsko-rosyjski o Wyspy Kurylskie, roszczenia Chin wobec krajów sąsiednich)
- postrzeganie niektórych obszarów jako strefy wpływów Rosji (np. Naddniestrze w Mołdawii) czy Chin
- konflikt w Ukrainie

zobacz koniecznie

- ❑ **Determinanty polityki zagranicznej**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/D1Ct1nw37>
- ❑ **Podmioty i zasady stosunków międzynarodowych**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/D1GJBnuNH>
- ❑ **Definiowanie uczestników stosunków międzynarodowych**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/DUihShNF7>
- ❑ **Ratyfikacja umów międzynarodowych w RP**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/DEwAsymN4>
- ❑ **Typy łądów światowych**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/DrNbEIXfj>
- ❑ **Supermocarstwa i mocarstwa regionalne w przeszłości**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/D19VTZFqs>
- ❑ **Supermocarstwa i mocarstwa regionalne współcześnie**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/Do5rJuP9b>
- ❑ **Rola wzajemnego oddziaływania na stan stosunków politycznych**
<https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/D1EpN5dgm>